

Vælgere bruger regeringssamarbejde til at orientere sig politisk.

Af Ida Bæk Hjermitslev, Ph.D.

For de fleste af os er det helt naturligt at tænke på politik, som om det var et fysisk rum. Tænk f.eks. på hvor ofte man taler om at et parti har bevæget sig til højre på udlændingområdet, eller at ungdommen er mere venstreorienteret end resten af befolkningen. Det er nærmest umuligt for os at tale om politiske standpunkter uden at bruge begreber, som handler om afstand eller bevægelse. For at forklare, hvorfor vi har stemt på et bestemt parti, vil vi typiske sige, at netop det parti var "tættest" på vores egne holdninger.

Der er selvfølgelig ikke noget egentligt fysisk rum hvor vores politiske holdninger bor. Ideen om en højre-venstre skala er en fælles forståelse vi vælgere har skabt sammen. Skalaen er brugbar som metafor, fordi den hjælper os med at diskutere politik med hinanden og med at orienterer os ideologisk og politisk. Med andre ord, det at tænke på politiske standpunkter som positioner på et spektrum, er noget vi allesammen har tillært os og hele tiden tilpasser når vi hører noget nyt om partierne. Mit Ph.D. projekt ser på en specifik mekanisme som er med til at opdatere vores opfattelser. Helt konkret undersøger jeg hvordan vælgernes opfattelse af de politiske partiers standpunkter bliver påvirket af regeringssamarbejde.

Det parlamentariske paradoks

Koalition og samarbejde mellem partier er uundgåeligt og uundværligt for det danske demokrati. Det samme gør sig gældende for flertallet af de lande, vi normalt opfatter som stabile og etablerede demokratier. Kombinationen af parlamentarisme, dvs. at regering kan væltes af folketinget, og de mange partier, som er repræsenterede i folketinget, betyder at der meget sjældent er et parti, som kan regere landet på egen hånd. Statsministeren er i stedet nødt til at samarbejde med andre partier for at kunne "tælle til 90 mandater" og samle et flertal for sin regering. Det kan ske enten formelt, når flere partier indtager ministerposter, eller uformelt i form af støttepartier.

Denne proces har et indbygget paradoks – partierne er samarbejdspartnere og konkurrenter på én og samme tid. Under en valgkamp forsøger partierne at fremhæve afstanden mellem deres standpunkter. Hver især vil de gerne overbevise vælgerne om fordelene ved at stemme på netop dem fremfor et andet parti. Men udenfor valgkampen gælder det for partierne om at finde fælles fodslag, hvis de vil gøre sig nogle forhåbninger om regeringsmagten. De partier som lykkes med at danne regering vil fremover stemme for de samme lovforslag i Folketinget og forsvare de samme politiske initiativer overfor medierne.

Hvordan skal vælgerne forholde sig til dette paradoks? På den ene side skal de vælge mellem enkeltstående partier, som tilbyder hver deres principprogram. Og på den anden side ved de, at et parti aldrig vil kunne gennemføre alle dets politiske forslag på egen hånd. Regeringens politik er udtryk for et kompromis og vil aldrig opfylde hele ønskelisten for nogen af de partier, som indgår. Det simple svar er, at vælgernes opfattelse er en blanding mellem hvad de enkelte partier siger, at de vil gøre, og hvad partierne rent faktisk gør i fællesskab.

Undersøgelser og resultater

Jeg brugte 21 forskellige spørgeskemaundersøgelser fra en lang række vesteuropæiske lande for at lave analyserne i mit Ph.D. projekt. Undersøgelserne har det til fælles, at et repræsentativt udsnit af

vælgere er blevet bedt om at placere partierne i deres nationale partisystem på en højre-venstre skala fra 0 til 10. Nogle vil måske indvende, at det er en utrolig svær (eller i hvert fald utrolig kedelige) opgave at placere seks eller flere partier på en abstrakt skala, men langt de fleste deltagere i undersøgelseerne er både villige og i stand til at udfylde den del af spørgeskemaet. Det bekræfter blot, at partiernes positioner på højre-venstre skalaen er noget, som de fleste vælgere er bekendt med og uproblematisk kan forholde sig til.

Undersøgelsen ledte til tre overordnede konklusioner:

Regeringssamarbejde har effekter for hele partisystemet inkl. oppositionspartier

I første del af mit Ph.D. projekt, undersøgte jeg mekanismen på tværs af 15 vesteuropæiske lande mellem 1989 og 2019. Jeg valgte at se på EU medlemsstaterne før østudvidelse i 2001 (også kaldet EU-15 landene), fordi de alle repræsenterer "gamle" stabile demokratier, hvor partierne konkurrerer på politik fremfor karisma.

Resultaterne viste at vælgere har en tendens til at opfatte partier som sidder i regering sammen som tættere på hinanden ideologisk – og også tættere end de selv giver udtryk for. Jeg fandt desuden ud af, at regeringssamarbejdet også havde en effekt på vælgernes opfattelse af oppositionspartierne, men at effekten afhang af den politiske situation. I en situation med blokpolitik, som vi f.eks. kender fra skandinavisk politik, er der en tendens til, at vælgerne også opfatter oppositionspartierne som tættere på hinanden og dermed længere fra regeringen. I en situation med en centreret regering, som f.eks. "den store koalition" i Tyskland, var særligt vælgere med stor interesse for politik mere tilbøjelige til at opfatte oppositionspartierne som meget langt fra hinanden.

Regeringssamarbejde har også effekter på specifikke politikområder såsom flygtningespørgsmålet

I anden del af Ph.D. projektet gik jeg et stik dybere og undersøgte effekterne af regeringssamarbejde, både formelt og uformelt, på et specifikt politikområde. Nogle partier har forskellige politikområder, som er vigtige for dem, og som de godt kan lide at fremhæve. I en vesteuropæisk kontekst har særligt de nationalistiske partier (også kaldet radikale højrefløjspartier) været succesfulde ved at sætte spørgsmål om multikulturalisme, flygtninge og indvandring på den politiske dagsorden. Ud fra en idé om at det parti som "råber højest" får lov til at tegne billedet af hele regeringens standpunkt på et givent politisk spørgsmål, satte jeg mig for at undersøge, hvordan et regeringssamarbejde med et nationalistisk parti påvirkede opfattelsen af deres samarbejdspartnere.

Tre regeringer var særligt interessante for mig at undersøge: den hollandske regering i 2002-2003 med List Pim Fortuyn (LPF), den hollandske regering i 2010-2012 støttet af Geert Wilders' Partij voor de Vrijheid (PVV), og det faste samarbejde mellem Dansk Folkeparti og Venstre-Konservative fra 2001 til i dag. For alle tre cases viste resultaterne at vælgerne opfattede de moderate samarbejdspartnere som mere restriktive overfor indvandring efter de påbegyndte samarbejdet med et nationalistisk parti – og også mere restriktive end de selv gav udtryk for. F.eks. viste min undersøgelse at Venstre og Konservative i 2005, 2007, og 2011 blev opfattet som mere afvisende overfor flygtninge end man rimeligvis kunne forvente de blev opfattet i en omvendt verden, hvor de ikke havde samarbejdet med Dansk Folkeparti

Jeg fandt i mine undersøgelser ikke nogle beviser for, at de nationalistiske partier blev opfattet som mere lig de moderate partier på økonomiske spørgsmål. Det er interessant fordi det tyder på, at nogle partier løber en større risiko ved at indgå i regeringssamarbejde end andre ift. at kontrollere vælgernes opfattelse af partiets politik.

Opfattelsen af partiernes standpunkter er sammenstykket af mange forskellige politiske signaler

Afslutningsvis udførte jeg fire originale surveyeksperimenter; tre i Danmark og et i Tyskland, for at teste, hvordan forskellige aspekter af regeringssamarbejde påvirker vælgernes opfattelse af partiernes standpunkter. Et surveyeksperiment fungerer ved, at man tager deltagere i en spørgeskemaundersøgelse og opdeler dem i to eller flere grupper fuldstændigt tilfældigt. Pga. den tilfældige inddeling, kan man antage at grupperne i gennemsnit er ens i alle aspekter inkl. hvordan de opfatter partierne. Derefter læser de forskellige grupper forskellige beskrivelser af partiernes regeringssamarbejde før de besvarede spørgsmål om partiernes positioner på højre-venstre skalaen. Hvis der er forskel på, hvordan de to grupper i gennemsnit besvarer de efterfølgende spørgsmål, kan man med stor sikkerhed sige, at det skyldes forskellene i det materiale de har læst.

Eksperimenterne fokuserer på forskellige aspekter af regeringssamarbejdet f.eks. om Radikale Venstre og Venstre er villige til at indgå et samarbejde i den nærmeste fremtid eller om samarbejdet mellem Socialdemokratiet og støttepartierne er forpligtende. Overordnet set var der en begrænset effekt af eksperimenterne. De resultater som jeg og andre forskere har fundet i "den virkelige verden" kunne ikke uden videre genskabes i surveyeksperimenter. Det kan betyde, at regeringssamarbejde kun kan påvirke vælgernes opfattelse af partier over en lang periode efter vælgerne løbende har fået information om hvordan regeringssamarbejdet går. Her er der tydeligvis behov for mere forskning.

Perspektiver

Resultaterne i mit Ph.D. projekt er først og fremmest interessante fordi de skubber til den etablerede viden om partiernes muligheder og strategier i en valgkamp. Den eksisterende forskning ser typisk på partiernes image, som noget de selv er i kontrol over. Mit Ph.D. projekt viser tydeligt, at vælgernes opfattelse af partiernes standpunkter påvirkes af deres samarbejde med andre partier eller mangel på samme. Det har derfor også et stort potentiale for at påvirke, hvordan vælgerne placerer sig selv i det politiske rum og i sidste ende, hvordan de stemmer ved et valg.

Det næste skridt for at udvikle den her forskningsdagsorden er at undersøge hvilke muligheder og begrænsninger vælgernes opfattelse skaber for de politiske partier. Kan partilederne udnytte mekanismen strategisk til at skaffe sig flere stemmer?

I en dansk kontekst, kunne man f.eks. undersøge, hvordan partier nogle gange foretrækker at påvirke politik "bag kulisserne" som et støtteparti fremfor at blive "sat i bås" med regeringen. Ville det have reddet et parti som Liberal Alliance fra vælgerflugten i 2019? Hvis det er tilfældet, hvorfor var det så ikke (længere) en redning for Dansk Folkeparti?

Relevansen af min forskning rækker dog langt ud over den danske grænse. Som mine forskellige undersøgelser tydeligt viser, så er regeringssamarbejde noget, der påvirker vælgernes opfattelse af deres politiske system i alle parlamentariske systemer. Mange steder i Europa er det i stigende grad svært at forme en regering – dels fordi mange partier ikke ønsker at deltage i regeringssamarbejde, og dels fordi dem som gør risikerer at blive straffet af vælgerne ved næste valg. Dette kan potentielt blive en af de store demokratiske udfordringer i de kommende årtier og bør derfor ligge højt på vores prioriteringsliste.

Ida Bæk Hjermitzlev er Ph.D. i Political Science fra Duke University, USA. Hendes Ph.D. projekt blev vejledt af Herbert Kitschelt, Christopher Johnston, Georg Vanberg, og Rune Slothuus (Aarhus Universitet). Ida er i dag ansat som post-doc ved Department of Government på Universität Wien.